

Recenzja książki Renaty Gabryelczyk *ARIS w modelowaniu procesów biznesu*

Witold Chmielarz

Książka dr Renaty Gabryelczyk stanowi pozycję szczególną z dwóch powodów. Pierwszym jest fakt, że została wydana w serii *Studia Informatyki Gospodarczej*, wydawanej przez środowisko skupione wokół prof. T. Kasprzaka na Wydziale Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warszawskiego, z którą zetknąłem się już w końcówce lat dziewięćdziesiątych. Profesorowi udało się w ciągu tych kilku lat (od wydanego w 1996 roku „prequela” serii *Wstępu do informatyki gospodarczej*, A. Scheera) zgromadzić wokół siebie i w gruncie rzeczy stworzyć swoistą szkołę informatyki gospodarczej łączącej elementy cybernetyki ekonomicznej, teorii systemów oraz tworzenia i zastosowania nowoczesnych systemów informatycznych, aż po systemy rynków elektronicznych włącznie. Spektrum zainteresowania tej ad hoc tworzonej grupy naukowej było bardzo szerokie: od informacji gospodarczej, po metodykę analizy systemów, systemy zintegrowane i działające w Internecie. Zawsze w czołówce ówczesnych mód i zainteresowań. W tworzeniu opracowań indywidualnych i zbiorowych udało się zgromadzić ciekawy i płodny zespół twórców, należeli do niego m.in. J. Oleński, M. Lasek, D. Dziuba, W. Szymanowski i inni. Ja także miałem przyjemność uczestniczyć w przygotowaniu dwóch opracowań autorstwa tej grupy, niektóre zdarzało mi się recenzować. Do tego grona należała dr Renata Gabryelczyk, od niemal zawsze sekretarz Komitetu Naukowego serii. To uczestnictwo zaowocowało tomami, które napisała ona samodzielnie lub jako współautorka, m.in. jak dotąd najciekawszą, a jedną z pierwszych polskich książek o reengineeringu: *Reengineering – restrukturyzacja procesowa przedsiębiorstwa* (WNE UW, Warszawa, 2000), jednak w sumie najczęściej używaną okazała się być napisana wspólnie z M. Lasek, książeczka o skryptowym formacie (94 strony) *Modelowanie procesów gospodarczych za pomocą ARIS-Toolset* (WNE UW Warszawa, 1998). Jej popularność wzięła się z faktu, że była ona w zasadzie minipodręcznikiem użytkownika ARIS-a w architekturach systemów zintegrowanych, w tym przypadku w kontekście systemu firmy SAP. Wówczas była to jedna z pierwszych napisanych w Polsce książek tego rodzaju traktujących o modelowaniu procesów. W połączeniu z prowadzonymi przez autorki zajęciami laboratoryjnymi wypełniała lukę zainteresowania, która powstała po wydaniu polskim dzieł R. Barkera i C. Longmana *Case Method: Modelowanie funkcji i procesów*, a także R. Bakera *Case Method: Modelowanie*

związków encji (WNT, Warszawa, 1996) oraz daleko przed wydaniem napisanej przeze mnie z A. Adamczykiem książki *Zintegrowane systemy informatycznego wspomagania zarządzania* (Wydawnictwo WSEI, Warszawa, 2005), będącej podobnym samouczkiem modelowania procesów w posługiwaniu się systemem IFS.

Drugi powód wyjątkowości tego opracowania to umiejętne połączenie treści teoretycznych i możliwości ich zastosowania w praktyce gospodarczej. Po jej przeczytaniu dochodzi się do wniosku, że poprzednia książka Renaty Gabryelczyk może być traktowana jedynie jako wprawka literacka do napisania obecnej. Przede wszystkim jest znacznie od niej obszerniejsza (ma blisko 190 stron). Składa się z pięciu wyraźnie rozgraniczonych części, o – wbrew, być może, nawet intencjom samej autorki – zakresie znacznie szerszym niż tylko dydaktyczny, albowiem zawarta na początku pracy analiza procesów i koncepcji ARIS (Architektury Zintegrowanych Systemów Informatycznych, ang. *Architecture of Integrated Information Systems*) daleko wykracza poza materiały zawarte zazwyczaj w opracowaniach Instytutu A. Scheera. W żadnej mierze książka ta nie jest podręcznikiem użytkownika systemu, w następnych rozdziałach prezentuje raczej filozofię i metodykę ujętego narzędziowo modelowania procesów niż instrukcję obsługi. Dlatego podkreślić należy, oprócz niewątpliwych wartości użytkarnych, jej wartości poznawcze, pozwalające wyjaśniać, porządkować i modelować informacyjne procesy gospodarcze zachodzące w organizacji, gdyż sama koncepcja modelowania procesów, odzwierciedlona w modelu ARIS, ma pewne wartości uniwersalne, pozwalające traktować ją niezależnie od wykorzystywanego narzędzia lub jako metodykę predefiniowania procesów, które mogą być odzwierciedlone potem przy pomocy różnych instrumentów.

Pierwszy rozdział pracy zatytułowany *Organizacja zorientowana na procesy biznesu* ma za zadanie zapoznanie czytelnika z problematyką zmian organizacyjnych związanych od strony zarządzania z wykorzystaniem metody ograniczonego reengineeringu (ang. *Business Process Reengineering* lub *Orientation*), a od strony informatycznej z procesowym przygotowaniem organizacji do zastosowania systemów informatycznych. Na początku rozdziału zostały zdefiniowane pojęcia i podstawowe różnice pomiędzy nimi (proces a proces biznesowy), następnie zamieszczono omówienie dotyczące rozróżnienia procesów podstawowych i procesów wspierających, a także ich znaczenia dla zarządzania firmą, typologie i struktury procesów oraz analizę procesów wewnątrz i międzyorganizacyjnych. Opracowanie tych problemów jest obszerne i całościowe, wybiega poza potrzeby dydaktyczne. Druga część pracy jest analizą krytyczną ewolucji koncepcji zarządzania procesami. Stanowi przegląd metodyk i procedur od skrajnego reengineeringu, przez złagodzone założenia Business Process Reengineering (BPR), po uniwersalistyczne ideologie Business Process Orientation (BPO). Podrozdział kolejny jest charakterystyką zasad działania organizacji zorientowanej na procesy. Po doświadczeniach lat ostatnich nie byłbym tu taki ortodoksyjny

wobec podejścia funkcjonalnego, skoro autorka sama przyznaje, że w istocie procesy są złożeniem funkcji w innym przekroju, a w rzeczywistości często analiza procesowa jest konstruowana na zasadzie złożenia analiz funkcjonalnych w łańcuchach procesowy. Wychodząc z istoty podejścia procesowego dokonano następnie wskazania potrzeby modelowania procesów w postaci koncepcji ramowej oraz procedury postępowania w przypadku modelowania procesów stanu zastanego organizacji.

Drugi z rozdziałów przedstawia ideowe podstawy metodyczne systemu kompleksowego modelowania wspomaganych komputerowo systemów informacyjnych – ARIS. Zawierają one tzw. (za A. Scheerem) *neutralne metodologicznie* (uniwersalistyczne) odzwierciedlenia procesów biznesowych organizacji w szerokiej, ramowej koncepcji całego systemu, w odniesieniu do strategii rozwoju przedsiębiorstwa i zarządzania niezbędną do tego informacją. Najwięcej miejsca w tej koncepcji zajmuje modelowanie łańcuchów procesów wg odwzorowania języka graficznego i narzędzi dostępnych w pakiecie informatycznym ARIS-a (modele danych, funkcji, struktur organizacji i procesów). Ponadto – niejako na tej kanwie – ukazany jest model referencyjny w postaci *House of Business Engineering* i jego internetowe odwzorowanie: *Business Process Excellence*. Proponowane rozwiązania bazują na modelowaniu, optymalizacji zarządzania opartego na modelach referencyjnych, narzucenia na tę strukturę przepływu dokumentów do stanowisk roboczych (ang. *workflow*) oraz konkretne przetwarzanie danych i funkcji przez jednostki organizacyjne. Odniesienie do Internetu dotyczy w drugim podejściu głównie procesów definiowanych w kontaktach z dostawcami i klientami. Oprócz rozwiązań konceptualnych służących formalizacji prezentacji organizacji, analizie najważniejszych procesów informacyjnych, ich usprawnieniu i modyfikacji ARIS zawiera odpowiadający im zestaw oprogramowania, mogący przenieść rozwiązania teoretyczne do rzeczywistości.

Rozdział trzeci pt. *Podstawowe pojęcia i pierwsze kroki w systemie ARIS* jest prezentacją podstawowej aplikacji ARIS Easy Design, pokazującej podstawowy sposób komunikowania się i przenoszenia rozwiązań teoretycznych na grunt praktyczny. Rozdział ten był odpowiedzią na zapotrzebowanie dydaktyczne sygnalizowane na wstępie, a sposób jego ukazania wynikał z pragmatyzmu. Otóż podstawowy rdzeń systemu w zasadzie prawie nie zmienia się w miarę ukazywania się jego nowych wersji i w największym stopniu odpowiada omówionym wcześniej rozwiązaniom teoretycznym. Ich odbiciem (model, typ modelu, obiekt, typ obiektu) w systemie autorka zajmuje się w pierwszym podrozdziale. Następnie przedstawia zakładanie bazy danych eksperymentu oraz budowanie hierarchii grup, a na tej podstawie tworzenie nowego modelu. Szczegółowo przedstawiono zasady obsługi obszaru modelowania, przyznawanie atrybutów obiektom, tworzenie pomiędzy nimi połączeń i wreszcie powiązań pomiędzy modelami, jak również działań pomocniczych w tym obszarze (typu: filtry metod, logowanie do bazy danych, kopiowanie w bazie danych itp.). A wszystko to zostało zilu-

strowane obszernymi i jednoznacznymi, pochodzącymi z własnej praktyki przykładami.

Logiczną kontynuacją tekstu jest część czwarta zatytułowana *Metody modelowania w ramach perspektyw ARIS*, dotycząca w głównej mierze kwestii charakterystyki metod modelowania zaproponowanych w systemie, rozpisanych wg schematu z rozdziału drugiego. Jest to naturalne rozwinięcie rozdziału poprzedniego, ale znowu pokazanego z punktu widzenia ideowej koncepcji, nie podręcznika użytkownika. Wynika z tego, że podstawową misją i przesłaniem autorki nie jest nauczanie używania narzędzia ARIS, a raczej przybliżenie jego koncepcji, która może mieć zastosowanie również dla oprogramowania innych platform. I tak po kolei predefiniowane są parametry systemu w postaci podstawowych elementów procesu, modelowane funkcje, struktury organizacyjne, dane i procesy. Każdy z tych elementów opisany jest przykładami, ilustracjami, z pełnym opisem znaczeniowym danego przypadku. Poszczególne metodyki w miarę potrzeb rozpracowano też na punkty widzenia (np. drzewo funkcji zorientowane na procesy, zadania, obiekty). Konsekwencje szczególnych sytuacji występujących w firmie są również rozpracowane w postaci schematycznej notacji systemu. Szczególnie dokładnie omówiono modelowanie procesów, poczynając od przebiegu procesów w metodzie eEPC, operatorów logicznych, powiązań modeli procesów i hierarchii modeli, po budowanie hierarchii modeli, diagramy łańcucha wartości dodanej, alokacji funkcji. Skomentowano również i przedstawiono symbolikę występującą w uproszczonej, nieprofesjonalnej metodyce modelowania procesu biurowego i procesu przemysłowego w ARIS.

Rozdział czwarty pozostawia pewne wrażenie niedosytu. Po jego lekturze chciałoby się zapytać, jakie jest przełożenie charakterystyki procesów w nim opisanej na modelowanie danych, funkcji, struktur i procesów organizacji. Odpowiedzią na to pytanie jest rozdział piąty: *Przykłady modelowania procesów za pomocą ARIS – zadania i rozwiązania*. Składa się on z dwóch zasadniczych części: prezentacyjnej i interpretacyjnej. W pierwszej autorka pokazała trzynaście zadań do rozwiązania (własnych i adaptowanych z literatury). Część druga to oczywiście rozwiązania sygnalizowanych zadań modelowania przy pomocy różnych narzędzi zawartych w ARIS-ie. Niektóre z rozwiązań z zadania pierwszego wsparte są nie tylko modelami graficznymi, ale również poleceniami (instrukcjami) niezbędnymi do ich wykonania w systemie. W kilku przypadkach (2, 3, 4 i inne) zabrakło mi choćby krótkiego komentarza do przyjętych sposobów rozwiązania.

Nie było też skąpego choćby podsumowania podjętych rozważań, które łączyłoby teoretyczno-koncepcyjne refleksje z początku opracowania i z jego końca (książki nie powinien zamykać schemat ideowy). Pracę uzupełnia, obszerna jak na ten typ publikacji, bibliografia, zawierająca ponad 60 pozycji literaturowych (książki, dokumentacja, opracowania firmowe).

Pomimo drobnych uwag krytycznych książkę uważam za bardzo interesującą. Rzadko kiedy udaje się znaleźć tekst przeznaczony do dydaktyki

przekazujący wiedzę w nienachalny sposób, mimo teoretycznej części wstępnej, która jakby mimochodem zmusza do zapoznania się z teorią procesów, choćby po to, by skłonić do zrozumienia zarówno koncepcji ARIS-a, jak i aktywnie partycypować w ćwiczeniu modelowania procesów. I to się właśnie autorce udało: przejście od teorii do praktyki jest niemal niezauważalne. Do pełnego szczęścia przydałoby się jednak również – na samym końcu – nawiązanie odwrotne, bo bez niego praca się urywa. Tym niemniej na rynku księgarskim jest to pozycja – jak pisałem na wcześniej – szczególna. Powinna ona wzbudzić zainteresowanie wszystkich studentów ekonomii i zarządzania, którzy w ramach różnych przedmiotów związanych z informatyką ekonomiczną zajmują się na zajęciach analizą i projektowaniem systemów. Może być przydatna także dla tych praktyków, którzy chcą pogłębić swoją wiedzę dotyczącą możliwości modelowania i usprawniania procesów w ich własnej organizacji.

Jest to już dwudziesta druga książka w serii *Studia Informatyki Gospodarczej*. Wierzę, że pomimo śmierci prof. T. Kasprzaka praca nad tą serią będzie dzięki jego uczniom i przyjaciołom kontynuowana, a w wierze tej umacnia mnie recenzowana książka.

Gabryelczyk, R. 2006. *ARIS w modelowaniu procesów biznesu*, Warszawa: Difin, seria *Studia Informatyki Gospodarczej*.